

บทที่ 6

พัฒนาการการเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา

เมื่อการค้าขายแดนมิใช่เป็นเพียงกิจกรรมค้าขายของประชาชนตามแนวชายแดน แต่ได้รับการพัฒนาให้เป็นการค้าที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ พื้นที่ชายแดน จึงกลายเป็นพื้นที่แห่งการสร้างโอกาส สร้างรายได้ เอื้อประโยชน์ให้กับประชาชนของทั้งสองประเทศ มากขึ้น เห็นได้ชัดจากพื้นที่การค้าตรงบริเวณตลาดโรงเกลือแห่งนี้ นับตั้งแต่เปิดเป็นจุดผ่อนปรนเพื่อการค้าบ้านคลองลึก - ปอยเปตในปี 2534 เป็นต้นมา มีกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาหลังไหลเข้ามาประกอบกิจการการค้าทวีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งการเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาเหล่านี้ ต่างมีเหตุและปัจจัยต่างๆที่เข้ามาเกี่ยวข้องเป็นไปตามช่วงเวลาที่แตกต่างกัน

ดังนั้นเพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาของการเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา อันเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเข้าใจบริบทภายใต้พื้นที่การค้าชายแดนซึ่งมีลักษณะเฉพาะแห่งนี้ ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาพัฒนาการการเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้ากัมพูชา โดยจัดเป็นช่วงระยะเวลาดังนี้

6.1 ระยะของการเริ่มก่อตั้งตลาดการค้า (พ.ศ. 2534 –2535)

การเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในบริเวณตลาดโรงเกลือนี้มีจุดเริ่มมาจากการเปิดจุดผ่อนปรนเพื่อการค้าบ้านคลองลึก - ปอยเปต และมีการสร้างตลาดการค้าระหว่างไทย - กัมพูชาขึ้นในปี 2534 ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายของรัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มีการปรับนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะกลุ่มประเทศในคาบสมุทรอินโดจีน โดยมุ่งเน้นการเปิดตลาดการค้าภายใต้ันโยบายการแปรสนามรบเป็นตลาดการค้า

ในการปกครองของรัฐบาลขณะนั้น นโยบายของไทยที่ต้องการส่งเสริมความสัมพันธ์ทางการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านเอง ก็สอดคล้องกับนโยบายการปฏิรูปทางเศรษฐกิจของกัมพูชาด้วย¹ เนื่องจากรัฐบาลภายใต้การนำของ ฮุนเซน หลังจากที่เวียดนามได้ถอนกำลังออกจากกัมพูชาเมื่อเดือน กันยายน 2534 เล็งเห็นว่า การที่จะแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศกัมพูชาที่ได้รับผลกระทบจากสงครามกลางเมืองที่ยืดเยื้อมากกว่า 16 ปีนั้น (ปี2518-2534) กัมพูชาต้องเปิด

¹ ธีรรินทร์ อังศิริ, การค้าชายแดนไทยกับกัมพูชา: ปัญหาที่ประสบในปัจจุบันและแนวทางแก้ไขในอนาคต (กรุงเทพมหานคร : หน่วยปฏิบัติการวิจัยเอเชียศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547) หน้า 52-53.

ประเทศเพื่อทำการค้ากับประเทศในกลุ่มเสรีนิยมมากขึ้นแทนการค้าขาย กับกลุ่มประเทศสังคมนิยมเพียงอย่างเดียว ซึ่งจากนโยบายการเมืองที่ปรับเปลี่ยนไปเช่นนี้ ไทยและกัมพูชาจึงกลับมามีการติดต่อค้าขายระหว่างกัน ส่งผลให้มีการเปิดตลาดการค้าขายระหว่างกันขึ้น

การเปิดจุดผ่อนปรนเพื่อการค้านอกจากจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในระดับของรัฐบาลแล้ว ในระดับประชาชนก็ถือว่าเป็นการเอื้อประโยชน์ให้เกิดกับประชาชนทั้งสองประเทศด้วย เพราะหลังจากที่เปิดจุดผ่อนปรน ทางฝ่ายไทยมีการจัดพื้นที่เพื่อสร้างตลาดการค้าขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ที่จะช่วยเหลือประชาชนตามแนวชายแดนที่ได้รับความเดือดร้อนจากภัยสงครามให้มีโอกาสสร้างงานสร้างรายได้ อนุญาตให้มีการสัญจรเข้า – ออกของประชาชนของทั้ง 2 ประเทศ เพื่อนำสินค้ามาซื้อขายแลกเปลี่ยนกันภายในตลาดการค้าที่กำหนด แต่ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามระเบียบการค้าบริเวณจุดผ่อนปรนด้วย อาทิ การห้ามมิให้ทำการซื้อสินค้ายุทธปัจจัย 12 ชนิดตามประกาศกระทรวงกลาโหม เรื่อง กำหนดชนิดหรือประเภทสินค้าควบคุมในเขตควบคุม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2533^{*} ระเบียบการสัญจรเข้า – ออกที่ต้องเป็นไปตามช่วงระยะเวลาที่กำหนด คือ เวลา 8.00–16.00 น. และห้ามมิให้มีผู้ใดพักอาศัยอยู่ในพื้นที่การค้าที่ทางฝั่งไทยกำหนดไว้ เป็นต้น

เนื่องจากประเทศไทยและประเทศกัมพูชามีระดับการพัฒนาประเทศที่แตกต่างกัน ทั้งสองประเทศจึงอยู่ในภาวะความสัมพันธ์แบบที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน กัมพูชาเป็นประเทศที่อยู่ในภาวะความไม่สงบจากสงครามกลางเมืองมาเป็นระยะเวลายาวนาน ประชาชนภายในประเทศขาดแคลนในหลายด้าน แม้ว่าจะมีองค์กรระหว่างประเทศเข้าไปให้ความช่วยเหลือแต่ประชาชนชาวกัมพูชาก็มุ่งหวังที่จะหาช่องทางเพื่อสร้างรายได้และความมั่นคงให้กับตนเอง ดังนั้นเมื่อเกิดการประสานความร่วมมือระหว่างประเทศไทย – กัมพูชา มีการเปิดจุดผ่อนปรนอย่างเป็นทางการเพื่อให้ประชาชนได้ติดต่อค้าขายกัน รวมถึงการพัฒนาพื้นที่การค้าชายแดน จึงทำให้มีชาวกัมพูชาจำนวนมากเข้ามาแสวงหาช่องทางในการค้าโดยเฉพาะบริเวณการค้าตามแนวชายแดน

ขณะนั้นบริเวณจุดผ่อนปรนการค้าบ้านคลองลึก – ปอยเปตนี้มีตลาดการค้า 2 แห่ง คือ ตลาดโรงเกลือของฝั่งไทย และตลาดปอยเปตซึ่งอยู่ฝั่งกัมพูชา โดยหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลความมั่นคงภายในพื้นที่ในฝั่งไทยคือ กองกำลังบูรพาประจำพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี

ในระยะแรกส่วนใหญ่พ่อค้าในพื้นที่ตลาดโรงเกลือจะเป็นคนไทยที่ได้รับสิทธิ์^{**} ในการเข้ามาสร้างแผงค้าและประกอบการค้าภายในตลาด โรงเกลือจากทางคณะกรรมการควบคุม

^{*} ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ข, หน้า 179.

^{**} สิทธิ์ในที่นี้หมายถึง สิทธิ์ในการเข้ามาประกอบการค้าภายในตลาดโรงเกลือ โดยชาวไทยที่ได้รับสิทธิ์นั้นจากการคัดเลือก โดยคณะกรรมการบริหารจัดการตลาดในระดับอำเภอ จะต้องเข้ามาลงทุนสร้างห้องค้าแบบแปลนที่ทางการกำหนด และส่งมอบห้องค่านั้นให้เป็นกรรมสิทธิ์ของอำเภอรัฐประเทศ

ดำเนินการค้าภายในตลาดโรงเกลือ ซึ่งนำโดยนายอำเภอรัฐประเทศ และส่วนหนึ่งเป็นผู้ค้าชาวไทยจากอำเภอ และจังหวัดใกล้เคียงที่เข้ามาซื้อสินค้านั้นจากคนไทยอีกต่อหนึ่ง เนื่องจากผู้ที่ได้สิทธิบางรายไม่มีทุนพอที่จะสร้างร้านค้าจึงต้องขายสิทธิให้กับผู้ค้ารายอื่น

สำหรับพ่อค้าชาวกำพูชาส่วนใหญ่จะขายสินค้าอยู่ที่ตลาดปอยเปตฝั่งกำพูชา แต่พบว่า มีบางส่วนที่เข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือตั้งแต่ระยะเริ่มแรกของการก่อตั้งตลาดโรงเกลือ ซึ่งกลุ่มนี้นั้นส่วนใหญ่จะรับจ้างเข้ามาขายสินค้าให้กับคนไทยที่เป็นเจ้าของร้านและบางส่วนเป็นพ่อค้าชาวกำพูชาที่เคยค้าขายกับคนไทยตั้งแต่สมัยที่มีการเปิดจุดผ่อนผันทางการค้าที่บ้านโคกสะแบง อำเภอรัฐประเทศ เข้ามาเช่าพื้นที่เพื่อทำการค้ากับคนไทยซึ่งได้รับสิทธิในการเข้ามาสร้างแผงค้าและค้าขายในตลาดโรงเกลือจากอำเภอรัฐประเทศ โดยจะเช่าเป็นรายเดือน ราคาแผงละ 600 บาท เหตุที่คนไทยให้พ่อค้าชาวกำพูชาเช่าพื้นที่ทำการค้าแทนนั้น เป็นเพราะกลุ่มคนไทยที่ได้รับสิทธิในแผงค้าในครั้งแรกนั้นส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเกษตรกรตามแนวชายแดนที่ไม่มีความชำนาญในด้านการค้าขาย มีรายได้จากการค้าขายน้อย จึงหันมาเป็นผู้ให้เช่าพื้นที่แทน นอกจากกลุ่มพ่อค้าชาวกำพูชาที่เข้ามาเช่าพื้นที่ตามแผงค้าแล้ว ยังมีกลุ่มที่เข้ามาตั้งแผงค้าแบบกะดินตามทางภายในตลาดโรงเกลือด้วย

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์กลุ่มพ่อค้าชาวกำพูชาที่เข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือตั้งแต่ปี 2534 นั้นได้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า การค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกำพูชาในตลาดโรงเกลือช่วงแรกนั้น ยังไม่ได้รับอนุญาตจากทางกองกำลังบูรพา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดูแลความเรียบร้อยของพื้นที่บริเวณจุดผ่อนปรนนี้ เนื่องจากเหตุผลทางด้านความมั่นคงตามแนวชายแดน อนุญาตเพียงแต่การเข้ามาซื้อสินค้าเท่านั้น ฉะนั้นพ่อค้าชาวกำพูชาที่ทำการค้าในตลาดโรงเกลือจึงต้องจ้างคนไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเกษตรกรบริเวณใกล้เคียง มานั่งประจำที่ร้านเสมือนเป็นเจ้าของร้าน โดยสินค้าที่พ่อค้าชาวกำพูชานำมาวางขายในระยะแรกนั้นเป็น พวกกล้วยหอม ปลาแห้งปลากรอบและเสื้อผ้ามือสอง มีกลุ่มลูกค้าหลักเป็นคนไทยจากภูมิภาคต่างๆ

การสัญจรเข้าออกของกลุ่มพ่อค้าชาวกำพูชา เป็นไปตามระเบียบของจุดผ่อนปรนเพื่อการค้า จะสามารถทำการค้าได้เฉพาะเวลา 8.00 – 16.00 น. ผู้ค้าไม่สามารถพักอาศัยในฝั่งไทยได้ โดยทางฝ่ายกำพูชาจะเก็บค่าธรรมเนียมผ่านทางกับชาวกำพูชาที่เข้ามาซื้อขายสินค้าในฝั่งไทยคนละ 10 บาท และจะเก็บค่าเหยียบแผ่นดินกับคนไทยที่เข้าไปในปอยเปตคนละ 10 บาท ซึ่งคนไทยจะสามารถเข้าไปไกลได้แค่ตลาดปอยเปตเท่านั้น ทั้งนี้การควบคุมดูแลการสัญจรเข้า – ออกของประชาชนอยู่ภายใต้การปฏิบัติงานของหน่วยทหารกองกำลังบูรพา ประจำจังหวัดปราจีนบุรี

6.2 ระยะเวลาที่สอง (พ.ศ. 2536 – 2540)

ในช่วงนี้เริ่มมีการเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชามากขึ้น ด้วยเหตุผล 3 ประการคือ

ประการแรก ตั้งแต่เปิดตลาดการค้าชายแดนในปี 2534 เป็นต้นมา สินค้าที่พ่อค้าชาวกัมพูชานำเข้ามาค้าขายนั้นได้รับความนิยมจากผู้ซื้อชาวไทย ที่เข้ามาซื้อสินค้าไปขายต่อยังตลาดต่างๆตามภูมิภาค มาอย่างต่อเนื่อง เพราะสินค้ามีราคาถูก บางชนิดถ้านำเข้ามาขายเป็นจำนวนมาก ก็จะไม่ต้องผ่านพิธีการทางศุลกากร ซึ่งหมายถึง ไม่ต้องเสียภาษีสินค้าขาเข้า ถือเป็น การค้านอกระบบแบบการค้ารายย่อยที่ไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากร โดยสินค้าที่พ่อค้าชาวกัมพูชานำเข้ามาขายนั้น จะมีการขนส่งโดยใช้รถล้อเลื่อนเข้ามาทางพรมแดน เจ้าหน้าที่ศุลกากรจะกระทำเพียงการตรวจดูว่าสินค้าเป็นสินค้าประเภทใด ถ้าไม่ใช่สินค้าผิดกฎหมายก็จะอนุญาตให้นำเข้ามาจำหน่ายได้โดยไม่เก็บภาษี สินค้าที่ได้รับความนิยมในตลาดโรงเกลือ คือ กลุ่มสินค้ามือสอง ด้วยขามเครื่องเคลือบ และสินค้าบางส่วนที่มาจากประเทศจีน และเวียดนาม โดยใช้เส้นทางลำเลียงสินค้าผ่านกัมพูชาเข้ามาทางปอยเปต มาสู่ฝั่งไทย โดยเฉพาะการซื้อขายเสื้อผ้ามือสอง ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มที่ทำให้ตลาดโรงเกลือเป็นที่รู้จัก และสร้างรายได้ให้กับพ่อค้าชาวกัมพูชาจำนวนมาก เมื่อกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายเห็นว่า การค้าขายในตลาดโรงเกลือจะสามารถสร้างงานและสร้างรายได้ที่มากขึ้นได้ จึงมีการชักชวนญาติพี่น้องจากจังหวัดต่างๆในกัมพูชาเข้ามาเช่าพื้นที่เพื่อทำการค้าเพิ่มขึ้น ส่วนผู้ค้าคนไทยที่มีสิทธิ์ในห้องพัก ต่างเห็นว่าการให้กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาเข้ามาเช่าห้องพักของตนจะได้รายได้ที่มากกว่าและแน่นอนกว่าการขายสินค้าเอง จึงเปลี่ยนสถานะเป็นผู้ให้เช่าพื้นที่แทน ทำให้ภาพรวมของสภาพการค้าในตลาดโรงเกลือมีแต่กลุ่มผู้ค้าที่เป็นชาวกัมพูชา โดยที่ผู้ค้าชาวไทยในพื้นที่ตลาดโรงเกลือลดจำนวนลงไปโดยปริยาย ซึ่งการที่กลุ่มผู้ค้าชาวไทยที่เคยค้าขายในพื้นที่ลดน้อยลงนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเกิดเพลิงไหม้ภายในตลาดโรงเกลือในปี 2536 และ 2537 ด้วย เพราะครั้งนั้นเป็นเหตุให้คนไทยที่ค้าขายต้องขาดทุนและล้มเลิกกิจการไปหลายราย

ประการที่สอง หลังจากที่ตั้งสถานการณ์การเมืองภายในกัมพูชาเริ่มสงบลง ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลไทยที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งรวมถึงประเทศกัมพูชา อาทิ การประสานความร่วมมือระหว่างไทย – กัมพูชาในแผนงาน โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในกลุ่มอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion:

* ห้องค้า หมายถึง ห้องเพื่อทำการค้าขนาด 4x8 ตารางเมตร ภายในอาคารขนาด 8x60 ตารางเมตร ที่ถูกสร้างขึ้นภายหลังจากที่มีการปรับปรุงตลาดโรงเกลือใหม่หลังจากที่แผงค้าที่เดิมเป็นเพิงไม้มุงสังกะสีถูกเพลิงไหม้ถึง 2 ครั้ง ในปี 2536 และ 2537 โดยแต่ละห้องค้ามีชาวไทยเป็นผู้ได้รับสิทธิ์ในห้องพักนั้นจากคณะกรรมการของอำเภอรัฐประเทศ และมีชาวกัมพูชาเข้ามาเช่าพื้นที่เพื่อจำหน่ายสินค้าจากชาวไทยอีกต่อหนึ่ง ในแต่ละห้องค้าชาวกัมพูชาจะแบ่งพื้นที่เพื่อขายสินค้าระหว่างกัน ซึ่งหนึ่งห้องค้าจะมีร้านค้าของชาวกัมพูชาประมาณ 2 รายขึ้นไป

GMS) ทำให้ตลาดการค้าบริเวณจุดผ่อนปรนนี้มีการขยายตัวมากขึ้น ทั้งในเชิงพื้นที่และสภาพการค้า มีทั้งชาวกัมพูชาและชาวไทยจากภูมิภาคต่างๆเข้ามาซื้อขายสินค้ากันจำนวนมาก ประกอบกับการที่สถานการณ์ตามแนวชายแดนลดความตึงเครียดลง จึงมีการเปลี่ยนแปลงคณะผู้ดูแลตลาดโรงเกลือ จากเดิมที่เป็นหน่วยงานทหารจากกองกำลังบูรพา เปลี่ยนมาเป็นคณะดำเนินงานระดับอำเภอๆเข้ามาดูแลพื้นที่ตลาดแทน ซึ่งการเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ของคณะทำงานระดับอำเภอๆนั้นจะเน้นการพัฒนาสภาพการค้าและพื้นที่การค้า ไปพร้อมๆกับการรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ ไม่เข้มงวดต่อการเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชามากนัก จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พ่อค้าชาวกัมพูชาเริ่มเข้ามาค้าขายในพื้นที่ฝั่งไทยมากขึ้น

ประการที่สาม เนื่องจากในปี 2538 ตลาดปอยเปตซึ่งตั้งอยู่ห่างจากพรมแดนประมาณ 300 เมตรนั้น ได้รับความเสียหายจากการสู้รบของเขมรไม่ทราบฝ่าย จึงทำให้กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่เคยค้าขายในตลาดปอยเปต ต้องย้ายเข้ามาขายในตลาดโรงเกลือเกือบทั้งหมด และแม้ว่าภายหลังทางกัมพูชาจะมีการสร้างตลาดปอยเปตแห่งใหม่ขึ้นมาก็ตาม แต่ตลาดที่สร้างใหม่นั้นห่างจากพรมแดนลึกเข้าไปจากพรมแดนถึง 1 กิโลเมตรเหตุที่ต้องก่อสร้างตลาดปอยเปตแห่งใหม่ลึกเข้าไปจากพรมแดนนั้น เป็นเพราะพื้นที่ตรงบริเวณพรมแดนไทย – กัมพูชาถูกจับจองโดยกลุ่มนายทุนชาวต่างชาติที่จะเข้ามาสร้างกาสิโน จากระยะทางที่ไกลจากพรมแดน คนไทยส่วนใหญ่จึงไม่กล้าที่จะเดินทางเข้าไปซื้อสินค้าในตลาดปอยเปตที่สร้างใหม่เนื่องจากห่วงเกรงด้านความปลอดภัย ทำให้สภาพการค้าในตลาดปอยเปตซบเซา พ่อค้าชาวกัมพูชาที่เคยค้าขายในฝั่งปอยเปตจึงตัดสินใจย้ายเข้ามาขายในตลาดโรงเกลืออย่างถาวร

การสัญจรเข้า – ออกของประชาชน ซึ่งรวมถึงกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาไม่แตกต่างจากระยะแรก กล่าวคือ จะเป็นไปตามระเบียบของจุดผ่อนปรนเพื่อการค้า

6.3 ระยะเวลาปัจจุบัน (พ.ศ 2541 – 2549)

ตั้งแต่ปี 2541 เป็นต้นมา ถือว่าเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่ และกฎระเบียบการสัญจรเข้า – ออก ซึ่งส่งผลต่อการเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาเป็นอย่างมาก สามารถสรุปได้ดังนี้

ตั้งแต่ที่มีการเปิดเป็นจุดผ่อนปรนเพื่อการค้าในปี 2534 เป็นต้นมา ตลาดการค้าแห่งนี้ก็มีการขยายตัวมากขึ้นเป็นลำดับ ทั้งนี้เป็นเพราะสถานการณ์การเมืองภายในกัมพูชาที่เริ่มมีเสถียรภาพมากขึ้น ประกอบกับทางนโยบายของรัฐบาลเองก็มีการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2541 เป็นต้นมา จึงเป็นเหตุให้มีกลุ่มนายทุนทั้งในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดใกล้เคียง เข้ามาลงทุนเพื่อสร้างอาคารร้านค้ารอบๆบริเวณของตลาดโรงเกลือ

การเพิ่มขึ้นของอาคารสิ่งก่อสร้างนั้น ได้รับความสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐที่ต้องการที่จะพัฒนาพื้นที่การค้าชายแดนแห่งนี้ให้เจริญเติบโตยิ่งขึ้นเช่นกัน

ในปี 2549 พื้นที่การค้าชายแดนแห่งนี้ ประกอบด้วย ตลาดการค้าที่สร้างโดยเอกชน ได้แก่ ตลาดมิตรภาพชายแดนไทย – กัมพูชา (ตลาดเทศบาล 3) สร้างในปี 2541 ตลาดเดชไทย (สร้างในปี 2544) และตลาดเบญจวรรณ (สร้างในปี 2545) ซึ่งในส่วนของตลาดโรงเกลือที่บริหารจัดการโดยภาครัฐนั้นภายหลังที่ถูกเพลิงไหม้ถึง 2 ครั้งในปี 2536 และ 2537 ทางหน่วยงานของรัฐที่ดูแลตลาดโรงเกลือก็มีการปรับปรุงและสร้างอาคารร้านค้าขึ้นมาใหม่ จึงทำให้พื้นที่การค้าทั้งหมดมีมากถึง 140 ไร่ มีร้านค้ากว่า 1,500 ร้านค้า

แม้ว่าพื้นที่การค้าจะเพิ่มขึ้น แต่คนไทยส่วนใหญ่ก็ไม่นิยมเข้ามาค้าขายที่เป็นเช่นนี้ เพราะพฤติกรรมการค้าระหว่างชาวไทยกับชาวกัมพูชาจะแตกต่างกัน โดยคนไทยจะทำการค้าแบบที่เน้นผลกำไร แต่ชาวกัมพูชาจะค้าขายเพื่อรายได้ที่เพียงพอแก่การยังชีพเท่านั้น สินค้าที่นำเข้ามาขายจึงสามารถตั้งราคาขายได้ถูกกว่าพ่อค้าคนไทย ด้วยเหตุที่ว่าคู่ทางการค้าในกัมพูชามีน้อยและประกอบกับการที่เคยตกอยู่ในภาวะสงคราม และความยากลำบากมาอย่างยาวนาน ทำให้ชาวกัมพูชาเห็นคุณค่าของเงิน แม้ว่าจะได้กำไรจากการค้าขายน้อย ก็สามารถดำรงชีพอยู่ได้ ประกอบกับสินค้าที่นิยมในตลาดส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่นำเข้ามาขายโดยพ่อค้าชาวกัมพูชาเกือบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นสินค้ามือสอง ถ้วยชามเครื่องเคลือบ และปลาแห้งปลากรอบ ทำให้คนไทยที่เคยเข้ามาค้าขายไม่สามารถทนต่อภาวะการแข่งขันทางการค้าได้ บางรายต้องล้มเลิกกิจการ ขายสิทธิในห้องพักให้ผู้ค้ารายอื่น บางรายก็เปลี่ยนไปเป็นผู้ให้เช่าพื้นที่แทน²

ในส่วนของประชาชนชาวกัมพูชาเอง เมื่อทราบว่ามี การขยายพื้นที่การค้าจึงมีการชักชวนกันเข้ามาเช่าพื้นที่การค้าในพื้นที่ฝั่งไทย ในปี 2549 ที่ทำการศึกษานี้กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาถือเป็นพ่อค้าหลักในพื้นที่ จากตัวเลขที่คาดการณ์โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว พบว่ามีพ่อค้าชาวกัมพูชา ถึงร้อยละ 95 ของกลุ่มพ่อค้าทั้งหมด³

ไม่เพียงแต่การเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่เท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับการเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา ในส่วนของกฎระเบียบการสัญจรเข้า – ออกของประชาชนตามแนวชายแดน ก็ส่งผลต่อการเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในฝั่งไทยเช่นกัน

² สัมภาษณ์ นายทรงยศ เทียนทอง, นายองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว, 3 เมษายน 2549.

³ ข้อมูลจากการสำรวจจำนวนพ่อค้าขายในตลาดโรงเกลือและตลาดเทศบาล 3 โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้วในปี 2548

เมื่อจุดผ่อนปรนบ้านคลองลึก – ปอยเปต (Border Area Points Of Entry) เปลี่ยนฐานะเป็นจุดผ่านแดนถาวรบ้านบ้านคลองลึก – ปอยเปต (International Points Of Entry) อย่างเป็นทางการในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2541^{*} อันเป็นผลมาจากนโยบายการฟื้นฟูการค้าชายแดนระหว่างไทย – กัมพูชา ของรัฐบาลภายใต้การบริหารของนายชวน หลีกภัย ภาวะระเบียบการสัญจรเข้า – ออกของประชาชนทั้งสองฝ่าย จึงต้องเป็นไปตามความตกลงระหว่างรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทย กับ รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา ว่าด้วยการสัญจรข้ามแดนระหว่างประเทศทั้งสอง ลงนามร่วมกันเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2540 โดยความตกลงนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ฉันมิตรระหว่างประเทศทั้งสอง และเพื่อให้ประชาชนของทั้งสองประเทศได้เดินทางไป – มาติดต่อกันด้วยวัตถุประสงค์เยี่ยมญาติ ท่องเที่ยว ราชการ ธุรกิจ การกีฬา การร่วมประชุมสัมมนา การพบปะหารือ และวัตถุประสงค์อื่นๆที่ทั้งสองฝ่ายอาจตกลงกันในภายหลัง ส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนระเบียบการสัญจรเข้า – ออกของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา ตามความตกลงว่าด้วยการสัญจรข้ามแดนนั้น^{**} ซึ่งถือเป็นระเบียบการสัญจรข้ามแดนที่ใช้มาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2549) และกำหนดให้สำนักงานตำรวจตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลการสัญจรเข้า – ออกของประชาชน เพื่อความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของประเทศ

ระเบียบการสัญจรของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายในพื้นที่การค้าชายแดนบ้านคลองลึก – ปอยเปต มีดังนี้⁴

การเดินทางหรือสัญจรข้ามแดน ณ จุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก – ปอยเปต พ่อค้าชาวกัมพูชาที่เดินทางผ่านเข้า – ออก ต้องใช้เอกสารทางราชการอย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 ชนิดนี้ ได้แก่

- หนังสือเดินทาง (Passport)

พ่อค้าชาวกัมพูชาที่ใช้หนังสือเดินทางจะสามารถพักอาศัยในฝั่งประเทศไทยเป็นระยะเวลา 1 เดือนนับจากวันที่เข้าประเทศ โดยไม่ต้องทำวีซ่า

^{*} ราชกิจจานุเบกษาเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ค , หน้า 181.

^{**} ราชกิจจานุเบกษาเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ง , หน้า 182.

⁴ สัมภาษณ์ พันตำรวจโท พันธุ์ศักดิ์ คำดี, รองผู้กำกับการด่านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ, 2 มิถุนายน 2549.

- หนังสือผ่านแดน (Border Pass)

หนังสือผ่านแดนจะออกให้กับประชาชนชาวกัมพูชาที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ชายแดนที่กำหนดไว้ สำหรับกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา คือ ผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอโอโจรว จังหวัดบันเตียเมียนเจย

หนังสือผ่านแดนจะมีอายุการใช้งาน 2 ปี นับจากวันที่ออกหนังสือ และสามารถต่ออายุได้ไม่เกิน 2 ปี ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอในจังหวัดชายแดนนั้นๆจะเป็นผู้ออกให้ โดยมีค่าใช้จ่ายในการออกหนังสือผ่านแดนเล่มละ 250 บาท และต้องนำมาต่ออายุทุกๆ 7 วัน ราคาในการต่ออายุครั้งละ 70 บาท

ซึ่งตามความตกลงว่าด้วยการสัญจรข้ามแดนฯ ชาวกัมพูชาที่ถือหนังสือผ่านแดนสามารถพักอาศัยในฝั่งไทยได้เป็นระยะเวลา 7 วันต่อครั้ง สามารถเดินทางเข้ามาได้ถึงเขตจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งมีระยะทางห่างจากจุดผ่านแดนประมาณ 150 กิโลเมตร การพักอาศัยในฝั่งไทยนั้นชาวกัมพูชาต้องแจ้งที่พักให้ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจคนเข้าเมืองทราบภายใน 24 ชั่วโมง ในกรณีที่ต่ออายุหนังสือเดินทาง และพักอาศัยในพื้นที่ฝั่งไทยเกินกำหนดจะเสียค่าปรับวันละ 500 บาท โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจคนเข้าเมืองมีอำนาจดำเนินการเปรียบเทียบปรับตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522

- บัตรผ่านแดนชั่วคราว (Temporary Border Pass)

ตามความตกลงว่าด้วยการสัญจรข้ามแดนระหว่างประเทศไทย – กัมพูชา เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2540 ทั้งสองฝ่ายมีความตกลงให้ใช้หนังสือเดินทางและหนังสือผ่านแดน เป็นเอกสารในการเดินทางเข้า – ออกตามจุดผ่านแดนถาวรเท่านั้น ซึ่งฝ่ายไทยก็ได้ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดแต่เพียงฝ่ายเดียว ส่วนฝ่ายกัมพูชามีประชาชนส่วนน้อยเท่านั้นที่จะใช้หนังสือเดินทางและหนังสือผ่านแดน ส่วนใหญ่ไม่ใช้หนังสือทั้งสองประเภท แต่ใช้บัตรผ่านแดนชั่วคราวประเภทชั่วคราววันราคาใบละ 10 บาท เป็นเอกสารเดินทางเข้า – ออกแทน โดยทางการของฝั่งกัมพูชาให้เหตุผลว่าประชาชนชาวกัมพูชามีรายได้น้อย ฐานะยากจนไม่สามารถจัดทำหนังสือเดินทางและหนังสือผ่านแดนได้จึงขอผ่อนผันกับทางไทยมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในตลาดโรงเกลือ จะใช้บัตรผ่านแดนชั่วคราวที่ออกโดยเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองของกัมพูชาในราคาบัตรละ 10 บาท เดินทางเข้ามาค้าขายในลักษณะไป- กลับ เข้าเย็น ไม่สามารถออกนอกเขตบริเวณถนนศรีเพ็ญด้านหน้าตลาดโรงเกลือ และไม่สามารถพักอาศัยในฝั่งไทยได้

ปัจจุบันการสัญจรเข้า – ออกของชาวกัมพูชาบริเวณจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก – ปอยเปต ทั้งที่ใช้หนังสือผ่านแดนถาวรและบัตรผ่านแดนชั่วคราวนั้นมีจำนวนมากถึงวันละ 7,000 – 10,000 คน ทำให้เกิดปัญหาการตรวจสอบและยากต่อการควบคุมการสัญจรเข้า – ออกของชาวกัมพูชา ส่วนใหญ่ชาวกัมพูชาที่เดินทางเข้ามานั้นจะเป็นกลุ่มพ่อค้า และกลุ่มแรงงาน ซึ่งจะใช้บัตรผ่านแดนชั่วคราว ภายในบัตรผ่านแดนชั่วคราวนั้นเป็นเอกสารที่ทางเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองฝ่ายกัมพูชาเป็นผู้ออกให้ ซึ่งฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจคนเข้าเมืองของไทยจะประทับตราขาเข้าที่บัตรและนับจำนวนการเข้า – ออกของชาวกัมพูชาเท่านั้น บัตรผ่านแดนชั่วคราวนั้นเป็นเอกสารที่ไม่สามารถแสดงตัวบุคคลในการสัญจรเข้าออกได้ แม้ว่าภายในบัตรจะมีรายละเอียดให้กรอก เช่น ชื่อ หรือวันที่เดินทางเข้า – ออกก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติ ไม่มีการกรอกรายละเอียดใดๆ ทำให้ยากต่อการตรวจตราและการควบคุม ดังนั้นทางฝ่ายสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ จึงเห็นสมควรออกมาตรการในการจัดระเบียบการสัญจรเข้า – ออกของชาวกัมพูชาใหม่⁵ โดยการนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ในการตรวจสอบตัวบุคคล จัดทำบัตรควบคุมพิเศษ Immigration Card ซึ่งเป็นบัตรประจำตัวของชาวกัมพูชาที่ต้องการเดินทางเข้ามาประเทศไทยแบบไปกลับเข้า – เย็น ภายในบัตรจะมีบาร์โค้ดที่ระบุปลาย ชื่อ – นามสกุล อายุ อาชีพ และลายพิมพ์นิ้วมือ การตรวจสอบในทุกขั้นตอนใช้ระบบคอมพิวเตอร์ โดยการจัดทำบัตรควบคุมพิเศษ Immigration Card นั้นทางรัฐบาลไทยจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมด และเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2549 ได้มีการประชุมร่วมกันระหว่างสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองของไทย และกัมพูชา เพื่อรับทราบการจัดระเบียบการสัญจรเข้า – ออก ในครั้งนี้ด้วย การจัดระเบียบใหม่นี้เป็นผลให้ภายหลังจากวันที่ 15 กันยายน 2549 ชาวกัมพูชาที่ต้องการเดินทางเข้ามาในตลาด โรงเกลือ และตลาดเทศบาล 3 ทุกคนต้องแสดงบัตรควบคุมพิเศษ Immigration Card นี้ ควบคู่กับเอกสารทางราชการ อาทิ หนังสือเดินทาง หนังสือผ่านแดน หรือบัตรผ่านแดนชั่วคราว มิเช่นนั้นจะไม่สามารถเข้าประเทศไทยได้

ระยะเวลาของการสัญจรเข้า – ออกของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชานั้น เป็นไปตามระยะเวลาการเปิด – ปิดจุดผ่านแดนถาวร ซึ่งตามประกาศกระทรวงมหาดไทยกำหนดให้มีการเปิด – ปิดจุดผ่านแดน คือ ในช่วงเวลา 7.00 – 20.00 น. ของทุกวัน* (เปลี่ยนจาก 7.30 – 17.00 น. เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2546)

จากการเปลี่ยนฐานะจากจุดผ่อนปรนเป็นจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึก – ปอยเปต และมีระเบียบการสัญจรข้ามแดน ที่เป็นไปตามความตกลงว่าด้วยการสัญจรข้ามแดนฯ

⁵ ธรรมนูญ พันตำรวจโท พันธุ์ คำดี, รองผู้กำกับการด่านตรวจตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ, 2 มิถุนายน 2549.

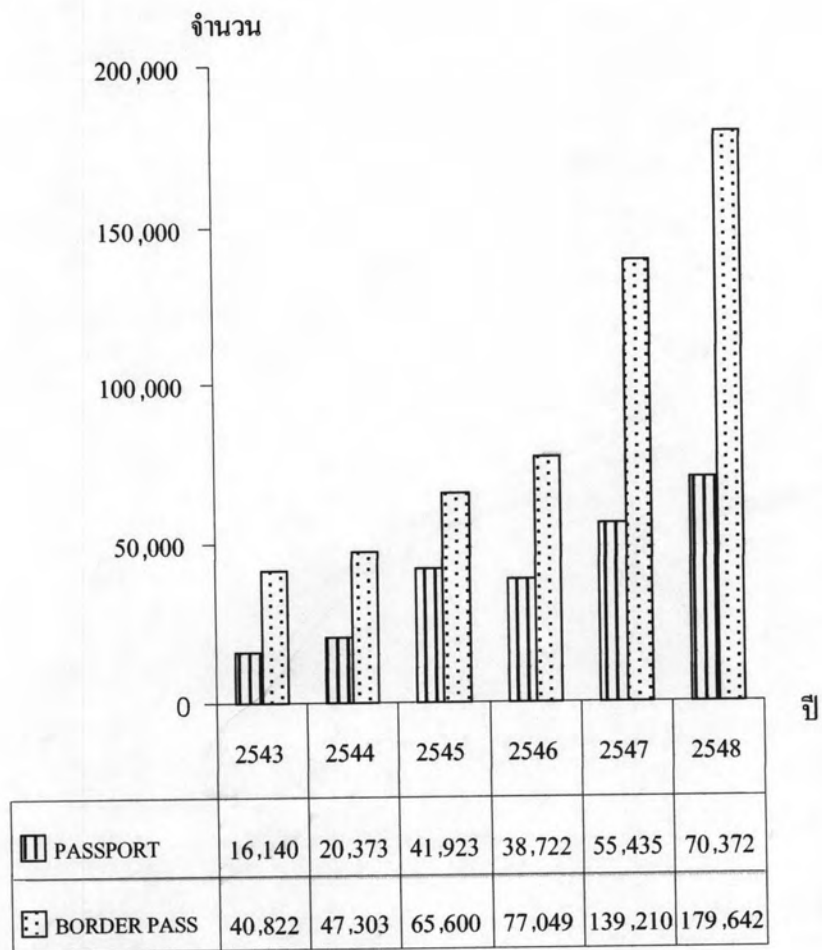
* รายละเอียดเพิ่มเติมที่ภาคผนวก จ, หน้า 188.

ระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลกัมพูชาตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ส่งผลให้จากเดิมที่มีแต่กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่เดินทางเข้ามาค้าขายแบบไปกลับ เข้า – เย็น เพียงอย่างเดียว ทำให้กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาสามารถที่จะเดินทางเข้ามาค้าขายและพักอาศัยในฝั่งประเทศไทยได้ตามกฎระเบียบที่กำหนด ส่วนช่วงเวลาในการประกอบกิจการการค้าทั้งในตลาดโรงเกลือและตลาดเทศบาล 3 นั้น ไม่มีการกำหนดช่วงเวลาที่น่านอน ส่วนใหญ่จะสัมพันธ์กับบรรยากาศการค้า ซึ่งอยู่ระหว่าง 8.00 – 16.30 น. ของทุกวัน เนื่องจากกลุ่มผู้ซื้อทั้งในตลาดโรงเกลือ และตลาดเทศบาล 3 ส่วนใหญ่นั้นเป็นคนไทยจากจังหวัดใกล้เคียง และจากกรุงเทพฯ ที่เดินทางเข้ามาซื้อสินค้าเพื่อนำไปจำหน่ายต่อ นิยมเดินทางเข้ามาซื้อขายกันอย่างหนาแน่นในช่วงเวลาก่อนเที่ยงวัน ทำให้ช่วงเวลาบ่ายของแต่ละวันบรรยากาศการค้าจะเบาบางลง ฉะนั้นสภาพความเป็นจริงจะพบว่า การเดินทางเข้า – ออกของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายในตลาดฝั่งไทยนั้นจะอยู่ระหว่างเวลา 8.00 – 17.00 น. ของทุกวันเท่านั้น

ส่วนจำนวนของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่เดินทางเข้ามาค้าขายในตลาดการค้าฝั่งประเทศไทยนั้น สามารถประมาณการณได้จากสถิติการเดินทางสัญจรเข้า – ออกของประชาชนชาวกัมพูชาที่จัดเก็บข้อมูล โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ โดยจะบันทึกการเดินทางเข้าออกของประชาชนชาวกัมพูชา ซึ่งมีทั้งกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา กลุ่มผู้ซื้อสินค้าชาวกัมพูชา และกลุ่มแรงงาน (ดังรายละเอียดตามแผนภูมิที่ 6.1 และ 6.2) ประกอบกับการพิจารณาพัฒนาการของจำนวนร้านค้าทั้งหมดภายในพื้นที่การค้าแห่งนี้ พบว่านับจากที่มีการเปิดเป็นจุดผ่านแดนถาวรในปี 2541 จนถึงปี 2549 มีการสัญจรเข้า – ออกของกลุ่มประชาชนชาวกัมพูชาเพิ่มขึ้น ทั้งนี้รวมถึงการเพิ่มขึ้นของจำนวนกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายในฝั่งประเทศไทยด้วย โดยเฉลี่ยในแต่ละวันจะมีกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาเดินทางเข้ามาค้าขายมากถึงวันละ 3,500 – 4,000 คน⁶ซึ่งจะกระจุกตัวทำการค้าอยู่มากภายในตลาดโรงเกลือ และตลาดเทศบาล 3

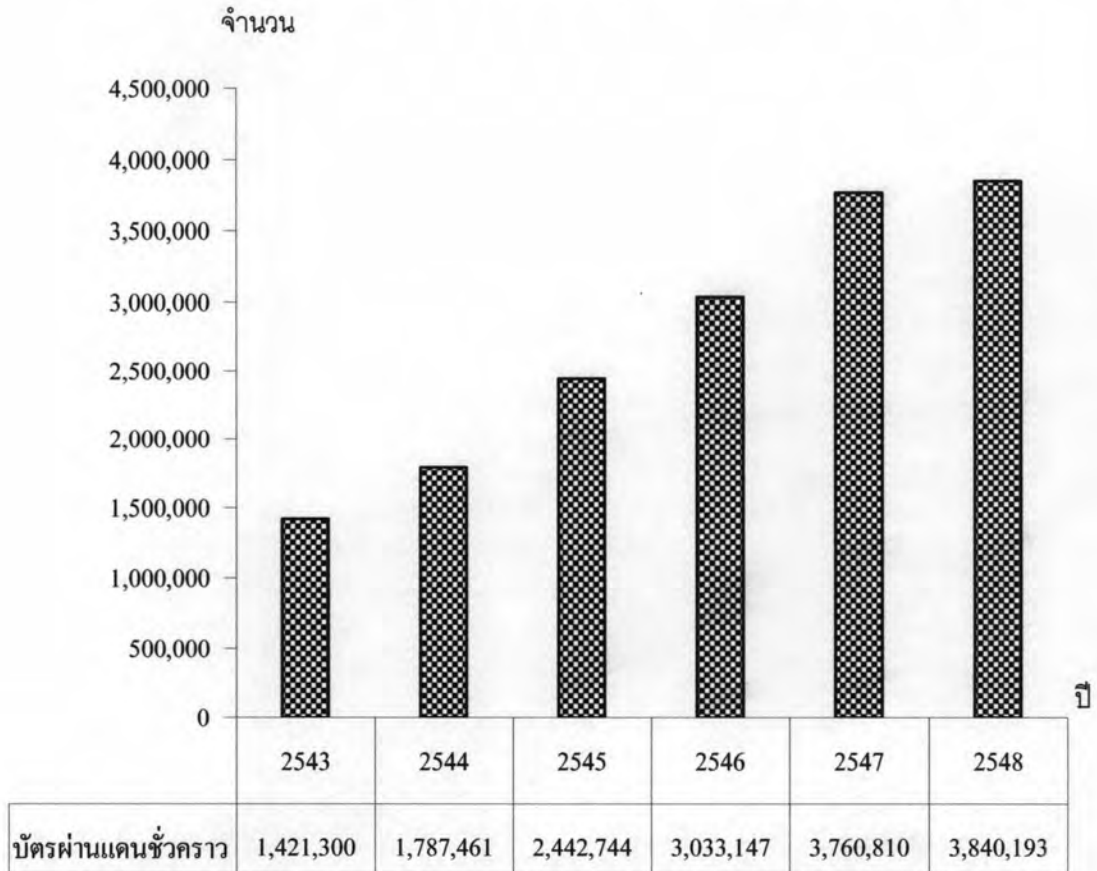
⁶ สัมภาษณ์ พันตำรวจโท พันธุ์ คำดี, รองผู้กำกับการด่านตำรวจตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ, 2 มิถุนายน 2549.

แผนภูมิที่ 6.1 แสดงสถิติการสัญจรเข้า – ออกของประชาชนชาวกำพูชา ระหว่างปี 2543 ถึงปี 2548 จำแนกตามการใช้หนังสือเดินทาง (Passport) และหนังสือผ่านแดน (Border pass)

ที่มา: สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ, พ.ศ. 2549

แผนภูมิที่ 6.2 แสดงสถิติการสัญจรเข้า – ออกของประชาชนชาวกัมพูชา ระหว่างปี 2543 ถึงปี 2548 จำแนกตามการใช้บัตรผ่านแดนชั่วคราว (Temporary Border Pass)

ที่มา: สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองอรุญประเทศ, พ.ศ. 2549

รูปภาพที่ 6.1

แสดงขั้นตอนการตรวจเอกสารการเดินทางเข้าประเทศไทยของชาวกัมพูชา โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจคนเข้าเมือง

จากพัฒนาการการเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่ตลาดโรงเกลือ นับตั้งแต่การเปิดเป็นจุดผ่อนปรนบ้านคลองลึก – ปอยเปตในปี 2534 จนถึงปี 2549 สามารถจัดประเภทของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาได้ดังนี้

- **กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่เดินทางเข้ามาค้าขายแบบไปกลับ เข้า – เย็น** ซึ่งมีประมาณ ร้อยละ 70 ของกลุ่มพ่อค้าที่เข้ามาค้าขายในพื้นที่ทั้งหมด⁷ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ที่ตำบลปอยเปต อำเภอโอโงรว จังหวัดบันเตียเมียนเจย บางส่วนแม้ว่าจะไม่ใช่คนในพื้นที่ปอยเปตเดิม แต่ก็เข้ามาค้าขายในตลาดปอยเปตและตลาดโรงเกลือตั้งแต่เปิดเป็นจุดผ่อนปรน และมีการตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งในปอยเปตมานาน

กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาแบบที่ไปกลับเช้า – เย็นนี้จะประกอบด้วยกลุ่มที่ค้าขายในห้องพักที่เช่ากับคนไทย ส่วนใหญ่จะขายอยู่ที่ตลาดโรงเกลือ กับกลุ่มที่เข็นรถขายแบบแผงลอยซึ่งกลุ่มนี้มีไม่ต่ำกว่า 500 รายต่อวัน โดยทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดูแลในพื้นที่ตลาดโรงเกลือจะเก็บค่าหาบแร่แผงลอยจากพ่อค้าชาวกัมพูชาวันละ 5 บาท

- **กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายและพักอาศัยในฝั่งไทย** ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดต่างๆของกัมพูชา และเข้ามาในฝั่งไทย เพื่อแสวงหาช่องทางการค้า ส่วนหนึ่งเคยเป็นกลุ่มพ่อค้าที่ค้าขายแบบไป – กลับ และเมื่อมีการอนุญาตให้พักอาศัยได้ ก็ย้ายจากที่พักแบบห้องเช่าในฝั่งปอยเปตเข้ามาพักในฝั่งไทย เพราะเหตุผลด้านความสะดวกในการเดินทาง

ส่วนใหญ่กลุ่มที่พักอาศัยในฝั่งไทยนี้จะค้าขายอยู่ในตลาดมิตรภาพชายแดนไทย – กัมพูชา (ตลาดเทศบาล 3) เพราะในห้องพักมีพื้นที่ชั้นลอยสำหรับพักอาศัย โดยการเช่าพื้นที่การค้าในตลาดเทศบาล 3 และตลาดเบญจวรรณนั้นจะแตกต่างจากในตลาดโรงเกลือ เนื่องจากการบริหารงานโดยเอกชน พ่อค้าชาวกัมพูชาจะสามารถเลือกเช่าห้องพักได้ใน 2 กรณี กรณีแรกคือ ถ้าพ่อค้าชาวกัมพูชาต้องการมีกรรมสิทธิ์ในห้องพัก หมายถึง การซื้อเพื่อเป็นเจ้าของนั้นสามารถกระทำได้โดยต้องมีผู้ค้าประกันร่วมเป็นคนไทยอีก 1 รายในการทำสัญญาเช่าซื้อ ในกรณีที่สอง คือการเช่าต่อจากคนไทยที่ซื้อห้องพักจากบริษัทเอกชน โดยจะเสียค่าเช่าเป็นรายเดือน⁸

ส่วนการพักอาศัยในฝั่งไทยของพ่อค้าชาวกัมพูชาที่ค้าขายภายในตลาดโรงเกลือ นั้น เนื่องจากทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้วไม่อนุญาตให้มีผู้ค้าพักอาศัยภายใน

⁷ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาทั้งที่ค้าขายภายในตลาดโรงเกลือและตลาดมิตรภาพชายแดนไทย – กัมพูชา (ตลาดเทศบาล3) ระหว่างเดือนเมษายน- พฤษภาคม 2549

⁸ สัมภาษณ์ สิริจันทร์ จันทนา, เจ้าหน้าที่ของบริษัท โกลเด้น เกด จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทเอกชนที่ดำเนินการบริหารตลาดมิตรภาพชายแดนไทย – กัมพูชา (ตลาดเทศบาล3), 23 พฤษภาคม 2549.

ตลาดโรงเกลือ พ่อค้าชาวกัมพูชาส่วนมากจึงพักอาศัยบริเวณห้องเช่าด้านหลังตลาดเคชไทยห่างจากตลาดโรงเกลือในรัศมีประมาณ 1 กิโลเมตร ห้องเช่าในตลาดเบญจวรรณ และห้องเช่าบนถนนศรีเพ็ญ⁹ (ดังแสดงในรูปภาพที่ 6.2)

จากพัฒนาการการเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชานับตั้งแต่ที่มีการเปิดเป็นจุดผ่อนปรนมาจนถึงปัจจุบัน การเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่ฝั่งไทย นอกจากจะมีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นตาม การเติบโตของพื้นที่การค้าชายแดนซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายการส่งเสริมเศรษฐกิจการค้าชายแดนของรัฐในช่วงยุคสมัยต่างๆ แล้ว การเดินทางเข้า-ออกของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาเหล่านี้ยังสัมพันธ์โดยตรงกับนโยบายของรัฐที่จะแปรผันไปตามสถานการณ์ระหว่างประเทศด้วย เนื่องจากการเดินทางเข้า-ออกของประชาชนตามแนวชายแดนอยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมของรัฐ เมื่อเกิดกรณีที่กระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จึงต้องมีการประกาศปิดพรมแดนห้ามการสัญจร - เข้าออกของประชาชน ย่อมส่งผลต่อการเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาตามไปด้วย

ดังกรณีการเกิดเหตุการณ์บุกเข้าเผาสถานทูตไทย และกิจการของคนไทยในกรุงพนมเปญ โดยกลุ่มจลาจลชาวกัมพูชาเมื่อวันที่ 29 มกราคม 2546 ซึ่งเหตุการณ์ครั้งนั้นได้กระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทย - กัมพูชาทั้งในระดับรัฐบาล และระดับประชาชน ทางรัฐบาลไทยได้ปรับความสัมพันธ์ทางการทูตให้เหลือเพียงระดับอุปทูต มีการประกาศปิดพรมแดนไทย - กัมพูชาห้ามมิให้มีการสัญจรเข้า - ออกของประชาชนทั้งสองประเทศ ผลจากการประกาศปิดพรมแดนห้ามมิให้มีการสัญจรเข้าออกของประชาชน กระทบต่อธุรกิจต่างๆ ของไทยโดยเฉพาะการค้าชายแดนเป็นอย่างมาก นอกจากจะกระทบต่อภาวะการค้าชายแดนแล้ว ภายในพื้นที่การค้าในตลาดโรงเกลือก็ได้รับผลกระทบอย่างมากเช่นกัน เนื่องจากผู้ค้าหลักในพื้นที่เป็นชาวกัมพูชาเมื่อชาวกัมพูชาไม่สามารถเดินทางเข้ามาค้าขายได้ ตลาดโรงเกลือจึงกลายเป็นตลาดร้างไปโดยปริยาย ส่วนผลกระทบที่มีต่อประชาชนตามแนวชายแดน คือ ประชาชนชาวกัมพูชาต่างขาดแคลนรายได้ ขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภค เพราะส่วนใหญ่ประชาชนชาวกัมพูชาตามแนวชายแดนพึ่งพิงสินค้าจากไทย

ในช่วงที่เกิดเหตุการณ์การเผาสถานทูต และมีการประกาศปิดพรมแดนนั้น พ่อค้าชาวกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือต้องขาดรายได้ และขาดทุน ไปเป็นจำนวนมาก เนื่องจากวันที่เกิดเหตุวันนั้นเป็นวันจ่ายในช่วงเทศกาลตรุษจีน กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาตั้งซื้อสินค้ามาถักตุนไว้เพื่อจำหน่าย แต่เมื่อมีการประกาศพรมแดนและห้ามมิให้มีการขนย้ายสินค้าใดๆออกไป สินค้าที่สั่ง

⁹ สืบค้นเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่พักอาศัยในฝั่งไทย ระหว่างเดือนเมษายน - พฤษภาคม 2549

มาจึงต้องคงค้างอยู่ในห้องค้าและไม่สามารถจำหน่ายได้ ส่วนในประเด็นของความเคลือบแคลงใจหรือทัศนคติที่ประชาชนชาวกัมพูชามีต่อประชาชนชาวไทยนั้น กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายเห็นพ้องต้องกันว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากประเด็นทางการเมืองภายในประเทศกัมพูชา ไม่ได้กระทบต่อความสัมพันธ์และความรู้สึกที่มีต่อชาวไทย ไม่ก่อให้เกิดอคติหรือความหวาดระแวงต่อชาวไทยแต่อย่างใด เพียงแต่มีความกังวลว่า จะไม่สามารถเข้ามาค้าขายในฝั่งประเทศไทยได้อีกต่อไปเท่านั้น เพราะการเข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือถือเป็นช่องทางการค้าที่สร้างรายได้หลักให้กับกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชา¹⁰ ส่วนทางด้านชาวไทยไม่ว่าจะเป็นผู้ค้า ผู้ซื้อสินค้า หรือผู้ให้เช่าพื้นที่ภายในตลาดโรงเกลือ¹¹ ต่างก็มีความคิดเห็นไปในทำนองเดียวกับชาวกัมพูชา คือเห็นว่า เหตุการณ์ครั้งนี้มิได้สร้างความรู้สึกรังเกียจหรือความรู้สึกด้านลบต่อชาวกัมพูชาแต่อย่างใด แต่จะมีความคิดเห็นไปในทำนองที่ว่า ไม่เห็นด้วยกับการปิดด่าน เพราะจะส่งผลกระทบต่อภาวะการค้าภายในตลาดโรงเกลือ

เหตุการณ์เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2546 ในครั้งนั้น ทางรัฐบาลไทย – กัมพูชาใช้เวลาในการดำเนินการฟื้นฟูความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน เป็นระยะเวลากว่า 2 เดือน จนเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2546 ทางรัฐบาลไทย – กัมพูชา สานสัมพันธ์ต่อกันด้วยการเปิดด่านชายแดนที่สะพานมิตรภาพไทย – กัมพูชา โดยตัวแทนจากรัฐบาลทั้งสองประเทศ หลังจากนั้นภาวะทั้งการค้าแบบผ่านแดนและการค้าในบริเวณตลาดชายแดนก็เข้าสู่ภาวะปกติโดยหลังจากที่เปิดด่านพรมแดน พบว่า มียอดการสั่งซื้อสินค้าจากกัมพูชาเพิ่มมากขึ้น ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มสินค้าอุปโภคและบริโภค ส่วนกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาก็เดินทางเข้ามาค้าขายตามปกติ ซึ่งสินค้าที่ถูกเก็บไว้ในห้องค้าก่อนที่จะมีการประกาศเปิดพรมแดน ก็มีได้ได้รับความเสียหายแต่อย่างใด เนื่องจากทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว ได้จัดเจ้าหน้าที่เพื่อเข้ามารักษาความปลอดภัยในพื้นที่โดยตลอด¹²

กล่าวโดยสรุป พัฒนาการการเดินทางเข้ามาค้าขายของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่การค้าฝั่งไทย บริเวณตลาดโรงเกลือนี้ มีปัจจัยที่สำคัญด้วยกัน 3 ประการ คือ

ประการแรก คือ การดำเนินนโยบายของภาครัฐ เนื่องจากกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นบริเวณชายแดน รวมถึงการสัญจรเข้า – ออกของประชาชนตามแนวชายแดนนั้นอยู่ภายใต้การควบคุมโดยรัฐ ฉะนั้นนโยบายของรัฐในช่วงสมัยต่างๆ จึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่และบริบทต่างๆภายในบริเวณนั้นด้วย เช่น นโยบายต่างประเทศในสมัยของรัฐบาลพลเอกชาติชาย

¹⁰ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์กลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาในช่วงเดือน พฤษภาคม - มิถุนายน 2549

¹¹ ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ซื้อ ผู้ค้า และผู้ให้เช่าพื้นที่การค้าชาวไทยบางราย ในขณะที่เก็บข้อมูลในตลาดโรงเกลือช่วงเดือน พฤษภาคม - มิถุนายน 2549

¹² สัมภาษณ์ นายทรงยศ เทียนทอง, นายกองัดการบริหารส่วนจังหวัดสระแก้ว, 3 เมษายน 2549.

ชุมชนหัวฉก ซึ่งเป็นผลให้เกิดการผลักดันให้มีการเปิดจุดผ่อนปรนเพื่อการค้าในบริเวณชายแดน ไทย – กัมพูชา มีตลาดการค้าเพื่อเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อประชาชนทั้งสองประเทศได้มีการติดต่อค้าขายต่อกัน นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดน สนับสนุนให้มีการพัฒนาพื้นที่การค้าในฝั่งไทย เพิ่มมากขึ้น นโยบายฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทย – กัมพูชา มีการเปลี่ยนฐานะจากจุดผ่อนปรนเป็นจุดผ่านแดนถาวร ปรับกฎระเบียบการสัญจรเข้า – ออกของประชาชนทั้งสองประเทศ ส่งผลให้นอกจากจะมีแต่เพียงกลุ่มพ่อค้าที่เดินทางเข้ามาค้าขายแบบ ไปกลับเข้า – เย็นแล้ว ยังเพิ่มกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่สามารถเข้ามาค้าขาย และพักอาศัยในพื้นที่ฝั่งไทยได้ด้วย ดังที่ปรากฏให้เห็นในช่วงที่ทำการศึกษาปี 2549 หรือแม้กระทั่งนโยบายความมั่นคงตามแนวชายแดน เนื่องจากสถานการณ์ระหว่างประเทศที่มีการประกาศปิดพรมแดนห้ามการสัญจรของประชาชน เป็นต้น

ประการที่สอง คือ แรงสนับสนุนจากสภาพเศรษฐกิจ และความเป็นอยู่ของประชาชนในกัมพูชา กล่าวคือ การที่ชาวกัมพูชาส่วนใหญ่ต้องประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลมาจากประเทศกัมพูชานั้น ได้รับความบอบช้ำจากสงครามกลางเมืองมาเป็นระยะเวลานาน เมื่อสงครามสงบลงชาวกัมพูชาจึงพากันแสวงหาอาชีพและรายได้เพื่อความอยู่รอด การเข้ามาค้าขายในฝั่งไทย ถือเป็นช่องทางการค้าหนึ่งที่ชาวกัมพูชาเห็นว่าจะสามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองได้

ประการที่สาม คือ การเปลี่ยนแปลงภายในบริบทการค้า ซึ่งเป็นผลมาจากสภาพการค้าและตัวผู้ค้าเป็นสำคัญ สามารถอธิบายได้ดังนี้ ตั้งแต่ที่มีการก่อสร้างตลาดการค้าและการขยายพื้นที่การค้าจนมาถึงปัจจุบัน ผู้ค้าชาวไทยส่วนใหญ่ไม่นิยมที่จะเข้ามาเป็นผู้ค้า ซึ่งมาจากเหตุผลหลายประการ คือ ความไม่ชำนาญทางการค้าของผู้ค้าในยุคแรก ที่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเกษตรกรทำให้มีการขายสิทธิในห้องพักให้กับผู้ค้ารายอื่น ผู้บริโภคส่วนใหญ่นิยมสินค้าที่นำเข้ามาขายโดยชาวกัมพูชามากกว่า ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสินค้างานหัตถกรรมเครื่องเคลือบ ซึ่งมีราคาถูก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความนิยมในสินค้ามือสองที่เป็นผลให้ตลาดโรงเกลือเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมาจนถึงปัจจุบัน และพฤติกรรมการค้าของชาวกัมพูชาที่เน้นการค้าแบบยังชีพ ต่างกับคนไทยที่เน้นผลกำไร ทำให้ขายสินค้าได้ราคาถูกกว่า ด้วยเหตุผลเหล่านี้ทำให้ผู้ค้าชาวไทยจึงเปลี่ยนฐานะมาเป็นผู้ให้เช่าพื้นที่แทน ทำให้ในปี 2549 มีผู้ค้าชาวกัมพูชาในพื้นที่การค้าฝั่งไทยมากถึงร้อยละ 95 ของผู้ค้าทั้งหมด¹³

จากภาพรวมของพัฒนาการการเดินทางเข้ามาค้าขายของชาวกัมพูชาในพื้นที่ตลาดการค้าฝั่งไทยที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้นนั้น เป็นเพียงการเสนอให้เห็นภาพของกลุ่มพ่อค้าชาว

¹³ ข้อมูลจากการสำรวจจำนวนพ่อค้าขายในตลาดโรงเกลือและตลาดเทศบาล3 โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระแก้วในปี 2548

กัมพูชาว่ามีจุดเริ่มของการเข้ามาค้าขายในพื้นที่ฝั่งไทยได้อย่างไร และเพื่อให้ทราบว่าปัจจุบันมีประเภทผู้ค้าชาวกัมพูชาในลักษณะใดบ้าง อันเป็นการสร้างความเข้าใจในบริบทการค้าที่เกิดขึ้น

แต่เนื่องจากชาวกัมพูชาถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่เดินทางเข้ามาค้าขายและพักอาศัยในพื้นที่ฝั่งไทย การดำรงอยู่ และการเติบโตของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาภายใต้กิจกรรมการค้า นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเกี่ยวข้อง และมีการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่างๆภายใต้กิจกรรมการค้า ไม่ว่าจะเป็นกับชาวไทยหรือชาวกัมพูชาด้วยกันเอง โดยรูปแบบความสัมพันธ์จะเป็นไปในลักษณะใดและความสัมพันธ์เหล่านั้นจะส่งผลต่อการดำรงอยู่และการเติบโตของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาหรือไม่นั้น ผู้วิจัยจะขอกกล่าวโดยละเอียดในบทต่อไป

รูปภาพที่ 6.2 แสดงที่ตั้งของที่พักอาศัยของกลุ่มพ่อค้าชาวกัมพูชาที่เข้ามาค้าขายในตลาดโรงเกลือ

ที่มา: แผนที่นี้ผู้วิจัยทำการปรับปรุงจาก โปรแกรมคอมพิวเตอร์ประยุกต์เพื่อการค้นหาที่ตั้งสถานที่ตามพิกัดทางภูมิศาสตร์ (Google Earth), มกราคม พ.ศ. 2550.

ឈ្មោះត្រកូល **សេក**
 Surname **SEAK**
 ឈ្មោះខ្លួន **ហង់**
 Given names **HENG**
 ថ្ងៃខែឆ្នាំកំណើត **កេម**
 Date of birth **17.11.1959** Sex: **M**
 ទីកន្លែងកំណើត **សង្កាត់ស្រីស្រី**
 Place of birth:
 មុខរបរ **លក់ស្រា**
 Profession :
 លេខសញ្ជាតិប្រជាជន **ល.គ. VIII 01210**
 ID Card No
 មានស្នាមពិសេស **ស្រីស្រីស្រីស្រីស្រីស្រី**
 Distinguishing mark :
 អាសយដ្ឋាន **ភ្នំពេញ**
 Address : **kbalspean - porpet**
ocluov. Banteay meanchey

 ហត្ថលេខារបស់អ្នកកម្រិតខ្ពស់ប្រើកម្រិត
 Signature of bearer

ធ្វើនៅ **porpet** ថ្ងៃខែឆ្នាំ **25.11.03**
 Issued at **porpet** Date of issue **25.11.03**
 ផុតកំណត់ថ្ងៃខែឆ្នាំ **25.11.2005**
 Date of expiry **25.11.2005**
 ហត្ថលេខា និង ត្រាមន្ត្រីអគ្គប្រវេសន៍
 Signature and seal immigration office

ហត្ថលេខា ហង់ - ស៊ីវរិទ្ធ

ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា
KINGDOM OF CAMBODIA

ប័ណ្ណឆ្លងដែន
BORDER PASS
លេខ : PP.000745
No. :

រូបភាពទី 6.3 បង្ហាញពីលក្ខណៈនៃស្លាកឆ្លងដែន (Border pass)

កុមារដែលយកតាម (ក្រោម ១២ឆ្នាំ)
 Accompanied Children Under 12 years

ប័ណ្ណចូលដែន
BORDER PASS
 កម្រិតសំខាន់
 Notices

ឈ្មោះ ភេទ ថ្ងៃខែឆ្នាំកំណើត ទីកន្លែងកំណើត
 Full name Sex Date of birth Place of birth

1. SEAK HEANG H. 02. 02. 92

2. SEAK HORNG H. 08. 09. 97

3/ 7

1

2

3

រូបភាពទី 6.4 បង្ហាញពីរបៀបបំពេញប័ណ្ណចូលដែន (Border pass) (ត្រូវ)

№ 05592

บัตรอนุญาตผ่านแดนชั่วคราว (กัมพูชา)

อนุญาตให้ M F อายุ ปี

สัญชาติ กัมพูชา
 สัญชาติกัมพูชา ผ่าน เข้า-ออก ณ.จุดผ่านแดนบ้านคลองลึก
 ชายถึงเช้า ๐๗.๐๐ น. หญิงถึงเช้า ๐๘.๐๐ น.
 ตั้งแต่เวลา ๐๗.๐๐ น. ถึงเวลา ๒๐.๐๐ น.
 ของวันที่

(ผู้ตรวจ)
 (๒๖ MAY ๒๐๐๖)

*** (เข้ามาได้เฉพาะตลาดโรงเกลือเท่านั้น) ***

รูปภาพที่ 6.5 แสดงตัวอย่างบัตรผ่านแดนชั่วคราว (Temporary border pass)

 ด่านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ ARANYAPRATHET IMMIGRATION	
	ชื่อ-สกุล นางสาว ฮวน เฮง
	Name Miss. HUAN HENG
	ประเภท Immigration Card
	อายุ 18 สัญชาติ กัมพูชา
03766	คลองลึก

คำเตือน	
<p>บัตรควบคุมชาวกัมพูชาผ่านเข้า-ออก จุดผ่านแดนบ้านคลองลึก . บัตรนี้เข้ามาได้เฉพาะเขตตลาดโรงเกลือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ตั้งแต่เวลา 07.00 - 20.00 น. เท่านั้น เจ้าหน้าที่หน่วยเฝ้าพบผู้ถือบัตรนี้ออกนอกเขต ให้จับกุมนำส่ง ด่านตรวจคนเข้าเมืองอรัญประเทศ โทร.037231131, 037230154 บัตรนี้ใช้ได้ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2549(ใช้เฉพาะตัวท่านเปลี่ยนมือ)</p>	
	

รูปภาพที่ 6.6 แสดงตัวอย่างบัตรควบคุมพิเศษ Immigration Card